

**Б. С. Телемісов, Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы
Қарағанды академиясының қылмыстық процесс кафедрасы бастығының
орынбасары**

С. Н. Бачурин, заң ғылымдарының кандидаты, доцент

СОТҚА ДЕЙІНГІ ТЕРГЕП-ТЕКСЕРУДЕ КҮДІКТІДЕН ЖАУАП АЛУ БАРЫСЫНДА ЖЕДЕЛ-ІЗДЕСТІРУ ҚЫЗМЕТІНІҢ НӘТИЖЕЛЕРІН ҚОЛДАНУ

Аннотация. Мақалада авторлар тергеу әрекетін жүргізу барысында жедел-ізвестіру қызметінің нәтижелерін қолданудың кейбір сұрақтарын қарастырып, сол бойынша қажетті кеңестер ұсынады.

Түйін сөздер: жедел-ізвестіру қызметі, жедел ақпарат, гносеологиялық, күдікті, жауап алу, қылмыстық процесс, тактикалық ерекшеліктер, дәлелдеме.

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаев өзінің 2014 жылғы 17 қаңтардағы «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты халыққа Жолдауында: «Әлемнің дамыған 30 елінің қатарына ұмтылыс кезінде бізге адал бәсекелестік, әділеттілік, заңның үстемдігі және жоғары құқықтық мәдениет ахуалы қажет. Мемлекеттің үкіметтік емес сектормен және бизнеспен өзара іс-қимылының жаңартылған тәсілдері керек. Заң алдындағы теңдік құқық тәртібінің шынайы негізі болуға тиіс. Сот жүйесі іс жүзінде ашық және қолжетімді, қарапайым және барлық дауды тез шеше алатындай болуға тиіс. Барлық құқық қорғау жүйесі жұмысының сапасын арттыру қажет. Зор өкілеттілік пен құқық иеленген шенділер мінсіз мінез-құлқымен және жоғары кәсіби деңгейімен ерекшеленуге тиіс» — деп көрсетті¹. Осы мақсатта құқық бұзушылықтармен күрес жүргізудің алатын орны ерекше. Бұл кезде қылмыспен күрес жүргізуге бағытталған іс-шараларды тиімді түрде жүзеге асыру, соның ішінде жедел-ізвестіру қызметінің нәтижелерін дұрыс қолдану өз кезегінде қылмыстармен күресу барысында оң нәтижелер берері сөзсіз. Яғни арнайы күш-құралдарды, әдіс және тәсілдерді пайдалану қылмыстардың алдын алу, ескерту және жолын кесуде жоғары көрсеткіштерге қол жеткізудің өте маңызды элементтерінің бірі болып табылады. Әсіресе ЖІҚ нәтижелерін тергеу әрекеттерінде қолдану қылмыстарды тергеу кезінде тиісінше өз көмегін тигізеді.

Қазақстан Республикасының жаңа Қылмыстық-процестік кодексінің 120-бабында: «Жедел-ізвестіру қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының талаптары сақтала отырып алынған, құқыққа қайшы әрекеттер туралы нақты деректер тіркелген материалдар құжаттар болып табылады және олар қылмыстық процесте дәлелдемелер ретінде пайдаланылуы мүмкін. Құжаттар жазбаша да, өзге нысанда да тіркелген мәліметтерді қамтуы мүмкін. Құжаттарға, сонымен бірге, осы кодекстің 122-бабында көзделген тәртіппен алынған, талап етіп алдырылған немесе ұсынылған түсініктемелер, түгендеулердің, ревизиялардың актілері, анықтамалар, салықтық тексерулер актілері, салық қызметі органдарының қорытындылары, сондай-ақ компьютерлік ақпаратты қамтитын материалдар, фото- және кинотүсірілімдер, дыбыс- және бейнежазбалар да жатады» — деп көрсетілген².

Жедел-ізвестіру қызметінің нәтижелері арнайы өкілеттіктер берілген жедел бөліністердің нақты бір жедел немесе қылмыстық іс шеңберінде заңда көзделген тәртіп бойынша анықтаған және алған, сондай-ақ жедел-қызметтік құжаттарда (баянаттар, анықтамалар, актілер, есептер және т. б.) бекітілген, оларға қосымша ретінде тіркелген ЖІШ жүргізу барысында анықталған заттар мен құжаттар, сонымен қатар ақпаратты материалдық (физикалық) тасымалдағыштарда (фонограммалар, бейнеграммалар, кинотаспалар, фототаспалар, магнитті, лазерлі дискілер, қалыптар және басқалар)

тұрғысындағы қылмыс немесе оны жасаған тұлға туралы кез келген мағлұматтар ретінде айқындалады.

Жедел-іздістіру қызметінің нәтижелерінің қылмыстық процестерге дәлелдемелермен қатар бірыңғай гносеологиялық мәні бар. Қылмыстық іс бойынша дәлелдемелерді анықтау және жинау секілді жедел-іздістіру шараларын өткізу кезіндегі айқындалатын процестер де өзінің мәні бойынша оқиға іздерінен анықталған ақпаратты (мәліметті) жедел тіркеу ісі материалдарына енгізуді көрсетеді. Алғашқысы сияқты кейінгісі де осы бойынша өкілетті субъектінің оқиға орнындағы қылмыс іздерін, сонда қалдырылған ақпараттарды түсініп-қабылдауынан, бекітуінен құрылады. Мұндай көзқарас қылмыстық істер бойынша тергеу жүргізуде ЖІҚ нәтижелерін қолдану мүмкіндігі туралы қорытынды жасауға жалпы негіз береді.

Сонымен қатар, ақпараттық негіздердің біркелкілігі жедел-іздістіру қызметі нәтижесінде алынған ақпараттарды жойып қана қоймастан, сонымен қатар, керісінше оны қолданудың процедуралық, құқықтық ерекшеліктерін және одан шығатын тактикалық ерекшеліктерді болжайды.

Бұл ерекшеліктер барлық жақтарды қамтиды, соның ішінде бәрінен бұрын жедел-іздістіру қызметінің нәтижелерін қылмыстық процеске енгізудің ұйымдастыру-құқықтық нысанына және жедел-іздістіру қызметі нәтижелерін қылмыстарды тергеуде қолдану жағдайларына да қатысты.

Заң әдебиетінде зерттелетін өзара әрекеттесудің көптеген нысандары ішкі істер органдарындағы жедел бөліністердің өздерінде бар жедел-іздістіру қызметі нәтижелерін бірлесе отырып қолдану мақсатында ұсынатындығымен негізделеді. Осыған байланысты жедел-іздістіру қызметі нәтижелерін қолдану тергеушінің ішкі істер органдарының жедел бөліністерімен өзара әрекеттесуінің тактикалық әдісін айқындайды.

ЖІҚ нәтижелерін қылмыстық сот ісін жүргізу барысында қолдану үшін тиісті құқықтық механизм қажет. Бұл механизм келесі кезекте өзіне қосу арқылы қажетті құқықтық негізді құратын бірқатар элементтерді біріктіреді.

Бұл механизмде ең алдымен қылмыстық сот ісін жүргізуде ЖІҚ нәтижелерін қолдану мүмкіндігін қарастыратын нормалар болуы тиіс. Бұдан басқа, келесіде жедел бөліністердің ЖІҚ нәтижелерін тергеушіге ұсыну тәртібін белгілейтін, тергеушінің өзіне ұсынылған нәтижелерді қабылдау тәртібін белгілейтін, сондай-ақ ұсынылған нәтижелерді қылмыстық сот ісін жүргізуде қолдану тәртібін реттейтін нормалар болуы қажет.

Жедел-іздістіру қызметінің нәтижелері жауап алуды жүргізу, сонымен қатар оны жүргізуге дайындалу, жүргізудің оңтайлы және тиімді тактикалық тәсілдері бойынша негіздерді анықтау үшін қолданыла алады.

Күдіктіден жауап алуға дайындық және оның тактикасын анықтау барысында жедел-іздістіру қызметінің кез келген нәтижелерін пайдалануға болады. Алайда, оларды тергеу әрекетінің негізі ретінде қолдану мүмкіндігі басқаша сипатта болып келеді. Яғни бұл жағдайда тек қана ЖІҚ нәтижелерінің алынған қайнар көздері қызметтік құпия болып табылмаса және олар қылмыстық іс материалдарына тіркелген болса ғана дәлелдеме ретінде жүзеге асырылады. Өзінің жасаған құқық бұзушылық іс-әрекеті бойынша шын көңілден өкінушілік білдіріп, шынайы көрсетулер беріп отырған күдіктілерден жауап алу барысында жедел ақпараттар келесідей мүмкіндіктер береді: яғни, біріншіден, жауап беруші тұлғаның қандай мағлұматтарды білетіндігі бойынша ақпараттар алуға; екіншіден, алынған жауапты басқа да дәлелдемелерден бөлек қосымша тексеру мақсатында.

Егер де күдікті жалған жауаптар беретін болса, онда жедел ақпараттар тиісті тактикалық тәсілдерді қолдану арқылы оның жауабының жалғандығын әшкерелеу мақсатында қолданылады. Бұл жағдайда

жауап алу барысында қойылатын сұрақтарды құрастыру кезінде жауап беруші тұлғаның тергеушіге белгілі ақпараттың қайнар көздері жөнінде пайымдауына ешқандай мүмкіншіліктер туғызбауы тиіс.

Қылмыстық құқық бұзушылықтармен күрес жүргізу жолында жоғарыда келтірілгендердің заңда көзделген тәртіпті бұлжытпай орындау тұрғысында атқарылуы, сол бойынша тиісті шешімдер мен қорытындылардың дұрыс қабылдануы өз кезегінде дұрыс жүзеге асырылған жағдайларда қылмыстарды ашу және сапалы тергеу жүргізу өзінің оң нәтижелерін беретіні сөзсіз.

РЕЗЮМЕ

В данной статье авторы рассматривают некоторые вопросы использования результатов оперативно-розыскной деятельности при проведении следственного действия с предложением необходимой рекомендации.

RESUME

In this research paper, the authors consider some issues using the results of operational and investigative activities during the investigative action with the offer recommendations.

-
- ¹ Қазақстан Республикасы Президенті Н. Ә. Назарбаевтың 2014 жылғы 17 қаңтардағы «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты халыққа Жолдауы. www.akorda.kz
- ² Қазақстан Республикасының қылмыстық-процестік кодексі. № 231-V ҚРЗ. 2014 жылғы 4 шілде. online.zakon.kz